

Lipińska, Maria

Średnie szkolnictwo dentystyczne w latach 1949-1961 ze szczególnym uwzględnieniem doniesień prasowych "Służby Zdrowia"

Medycyna Nowożytna 16/1 - 2, 127-148

2009 2010

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Średnie szkolnictwo dentystyczne w latach 1949–1961 ze szczególnym uwzględnieniem doniesień prasowych „Służby Zdrowia”

Początkowo nauczanie zawodu technika dentystycznego w Polsce polegało na przekazywaniu terminującemu w pracowni swego chlebodawcy uczniowi, metod wykonywania prac protetycznych. Nauka dentystycznego rzemiosła sposobem chałupniczym trwała od trzech do czterech lat i obejmowała jedynie praktyczną część zawodu; często bez szerszej, a zazwyczaj bez żadnej podbudowy teoretycznej¹. Pierwsze przepisy wprowadzające do zawodu dentystycznego pracowników technicznych określanych wówczas mianem „mechaników zębów” ustanowiono w roku 1838². Do uprawnień im przyznanych należało: „mechaniczne wyjmowanie zębów, plombowanie, chędożenie i wprawianie sztucznych zębów”³. Osoby te posiadające zazwyczaj duże zdolności manualne, ze względu na brak dentystów bardzo często zaczynały wykonywanie czynności przynależne dentyście – określane były wówczas mianem laborantów dentystycznych⁴, bądź techników dentystycz-

¹ *Monografia Medycznego Studium Zawodowego nr 3: Historia szkoły i dzieje najnowsze*, oprac. E. Biskupska, Warszawa 2003, s. 1.

² W. Śniegucki, *Organizacja służby zdrowia: Podręcznik dla średnich szkół medycznych*, Warszawa 1969, s. 234.

³ *Ibidem*.

⁴ Ze względu na zbyt małą liczbę wykwalifikowanych dentystów w okresie poprzedzającym I wojnę światową wydano odpowiednie przepisy umożliwiające niektórym laborantom dentystycznym teoretyczne uzupełnienie fachowych wiadomości; następnie zdanie odpowiedniego egzaminu i uzyskanie tytułu dentysty (co było równoważne

nych. W okresie międzywojennym techników dentystycznych szkolono według starych przepisów obowiązujących na terenie poszczególnych zaborów. Pierwszym aktem prawnym próbującym unormować nabywanie uprawnień w zawodzie dentysty, a tym samym usankcjonować zdobywanie uprawnień technika dentystycznego było długo oczekiwane *Rozporządzenie o wykonywaniu praktyki dentystycznej*, z dnia 10 czerwca 1927 roku⁵. Niestety, nie przyniosło ono rozwiązania ani kwestii kompetencji, ani używania tytułów zawodowych w środowisku polskich dentystów, a tym bardziej szkolenia nowych kadr⁶.

Po II wojnie światowej nowy ustrój społeczny⁷ przyniósł zmiany we wszystkich sferach życia w Polsce; objęły one także średnie szkolnictwo dentystyczne: Minister Zdrowia w porozumieniu z Naczelną Izbą Lekarzy Dentystów i Związkiem Zawodowym Techników Dentystycznych podjął brzemienne w skutki inicjatywę ustawodawczego uregulowania spraw techników dentystycznych poprzez ustalenie trzyletniego szkolenia przyszłych techników dentystycznych w Liceum Techniki Dentystycznej⁸.

Poprawa opieki zdrowotnej, nadanie jej kierunku szeroko rozumianej profilaktyki i oświaty zdrowotnej wymagało wykształcenia nowych kadr o innym profilu przygotowania zawodowego. Począwszy od roku 1946 liczba absolwentów szkół kształcących techników dentystycznych stale wzrastała, co ukazuje tabela.

Uprawnienia zawodowe po tym czasie można było uzyskać poprzez ukończenie szkoły z jednoczesnym zastrzeżeniem („ukończenie szkoły techniki dentystycznej daje tytuł technika dentystycznego i uprawnia do wykonywania wyłącznie prac technicznych, protetycznych. Nie daje natomiast żadnego przygotowania ani uprawnień do leczenia”⁹). Ponadto drogą uproszczoną poprzez zdanie egzaminu państwowego przez osoby posiadające wieloletni staż zawodowy¹⁰. Z analizy tabeli

z awansem zawodowym), tamże.

⁵ Dz. U. nr 54 z dnia 18 czerwca 1927, poz. 476.

⁶ Por. M. Lipińska, *Zawód dentysty – lekarza stomatologa na ziemiach polskich XIX i XX wieku*, Warszawa 2007.

⁷ W. Roszkowski, *Najnowsza historia Polski 1945–2006*, Warszawa 2006.

⁸ *60 lat Policealnej Szkoły Medycznej Nr 3*, Warszawa, ul. Hoża 88, Warszawa 2006, s. 10.

⁹ *Szkoły medyczne czekają... Informator o średnich szkołach medycznych na rok 1959/60*, Warszawa 1959, s. 38.

¹⁰ Jednakże tę drogę uzyskiwania uprawnień zawodowych na łamach prasy określało lekceważąco „wyuczeniem sposobem chałupniczym”; pierwszą rejestrację techników dentystycznych tym właśnie sposobem zakończono 31 XII 1947 r., następna odbyła się 16.XI.1950 r. (celem było wydanie zezwoleń uprawniających do wykonywania pracy zawodowej po sprawdzeniu kwalifikacji przez specjalnie powołaną komisję weryfikacyjną), *Odpowiedzi Redakcji*, „Służba Zdrowia” 1951, nr 5, s. 4.

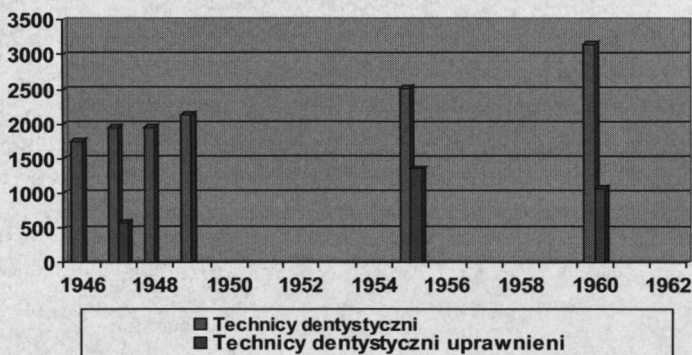
nr 1 wynika, że liczba techników posiadających pełne uprawnienia zawodowe, do końca 1962 roku była ciągle niewystarczająca.

Tab 1. Technicy dentystyczni w Polsce w latach 1938-1963¹³¹

Lp.	Rok	Ogółem	W tym, o pełnych uprawnieniach	Na 10 000 mieszkańców
1.	1938	-	-	-
2.	1946 ¹²	1756	-	0,7
3.	1947	1957	581	0,8
4.	1948	1960	-	0,8
5.	1949	2134	-	0,9
6.	1950	-	-	-
7.	1951	-	-	-
8.	1952	-	-	-
9.	1953	-	-	-
10.	1954	-	-	-
11.	1955	2516 ¹³	1356 ¹⁴	-
12.	1956	-	-	-
13.	1957	-	-	-
14.	1958	-	-	-
15.	1959	-	-	-
16.	1960	3153 ¹⁵	1075 ¹⁶	-
17.	1961	-	-	-
18.	1962	-	-	-
19.	1963	-	-	-

Graficzną ilustrację stanu techników dentystycznych w Polsce przedstawia poniższy wykres:

Wykres nr 1

Mimo, że szkoły kształcące techników dentystycznych zawsze cieszyły się ogromnym powodzeniem, ich liczba po II wojnie wzrastała bardzo powoli. Jeszcze w roku 1954 ówczesny dyrektor

¹¹ Zestawienie własne. Źródło: *Rocznik Statystyczny 1950*, Warszawa 1951, s. 167; *Rocznik Statystyczny Ochrony Zdrowia 1945-1967*, Warszawa 1969, s. 486.

Liceum Techniki Dentystycznej we Wrocławiu stwierdza: „Licea Techniki Dentystycznej są zawsze atakowane przez liczne rzesze młodzieży, nie tylko absolwentów IX klasy szkoły ogólnokształcącej, ale także kandydatów, którzy nie dostali się na Akademię Medyczną (dalej: AM), a nawet przez studentów stomatologii, którym „powinęła się noga” na jakimś egzaminie. Wszyscy zapewniają o umiłowaniu do zawodu, a ciągłe telefony i interwencje (nawet po zamknięciu listy przyjęć) dezorganizują normalny tok pracy szkoły. Do kierowanego przeze mnie liceum zgłasza się rocznie około 350 kandydatów, przy liczbie miejsc – 40. Jest to stan zupełnie nienormalny”¹⁴. Wystarczy również nadmienić, iż w roku 1959 liczba kandydatów do 2-letnich wówczas Szkół Techniki Dentystycznej ponad dwudziestokrotnie¹⁵ przewyższała liczbę przygotowanych w szkołach miejsc nauki.

Średnie szkolnictwo medyczne (w tym także dentystyczne) do 31 grudnia 1951 roku podległe bezpośrednio Ministerstwu Zdrowia, przeszło z dniem 1 stycznia 1952 roku – zgodnie z instrukcją nr 75/52 Ministra Zdrowia¹⁶ – pod bezpośredni nadzór i opiekę (również budżet) prezydiów wojewódzkich rad narodowych oraz Rad Narodowych m. st. Warszawy i m. Łodzi. Nadzór merytoryczny w stosunku do tych szkół sprawowało Ministerstwo Zdrowia¹⁷; pedagogiczny zaś pełnili inspektorzy średnich szkół medycznych¹⁸ podporządkowani kierownikom wydziałów zdrowia w poszczególnych województwach¹⁹. W kompetencjach samodzielnych referatów szkolenia zawodowego wydziałów zdrowia mieściły się m.in. kontrole pracy dy-

¹⁴ Jako rozwiązanie problemu, proponował on utworzenie (dla byłych studentów stomatologii, którzy odpadli w trakcie studiów) jednej szkoły o programie rocznym oraz powołanie przy szkołach ogólnokształcących Komisji Pedagogiczno-Społecznych, które kierowałyby kandydatów do odpowiednich szkół najbliższych terytorialnie, co miało gwarantować „podniesienie poziomu nauczania i likwidację dotychczasowego chaosu”, M. Dul, *Zamiłowanie czy „owczy pęd”*, „Służba Zdrowia” 1954, nr 52, s. 3.

¹⁵ *Szkoły medyczne czekają...* Informator o średnich szkołach medycznych na rok 1959/60, Warszawa 1959, s. 36.

¹⁶ *Instrukcja Nr 75/52 Ministra Zdrowia z dnia 23 czerwca 1952 w sprawie kompetencji prezydiów wojewódzkich rad narodowych w zakresie średniego szkolnictwa medycznego*, Dz. Urz. MZ 1952, nr 13, poz. 148.

¹⁷ 10 września 1956 r. szkolnictwo zawodowe przejęło Ministerstwo Oświaty, *Ustawa o przejściu szkolnictwa zawodowego przez Ministra Oświaty*, Dz. U. 1956, nr 41, poz. 186.

¹⁸ Ich zadaniem było badanie i ocena działalności pedagogicznej i organizacyjno-administracyjnej szkół oraz instruowanie dyrektorów, nauczycieli i innych pracowników szkół pielęgniarstwa, *Instrukcja nr 7/58 Ministra Zdrowia z dnia 5 lutego 1958 r. w sprawie wykonywania nadzoru pedagogicznego nad średnimi szkołami medycznymi*, Dz. Urz. MZ 1958, nr 4, poz. 17.

¹⁹ *Ibidem*.

rektorów szkół w zakresie zadań postawionych przez Ministerstwo Zdrowia, poprzez częste wizytacje (co najmniej raz na kwartał) oraz wyciąganie z nich odpowiednich wniosków; sprawowanie opieki polityczno-wychowawczej; kontrolowanie wyników nauczania zarówno teoretycznego, jak i praktycznego w oparciu o ramowe i szczegółowe programy nauczania; sprawowanie nadzoru nad wykonaniem budżetu; czuwanie nad akcją rekrutacyjną; zabezpieczanie obsady wszystkich stanowisk administracyjnych i pedagogicznych oraz zabezpieczenie odpowiedniej bazy szkolenia praktycznego²⁰.

Statut

Pierwszym powojennym aktem prawnym określającym zasady funkcjonowania średniego szkolnictwa dentystycznego (obowiązującym bezpośrednio po II wojnie) było *Rozporządzenie Ministra Oświaty z dnia 14 lutego 1946 r. o organizacji Państwowego Liceum Techniki Dentystycznej*²¹. Organizację trzyletniej szkoły ustalał załączony do rozporządzenia Statut Państwowego Liceum Techniki Dentystycznej – regulował on powstanie i funkcjonowanie szkół techniki dentystycznej²². Podstawowym zatem celem liceum techniki dentystycznej było „przygotowanie młodzieży do pracy związanej z organizowaniem i prowadzeniem laboratoriów pracowni i zakładów techniki dentystycznej oraz wychowanie zamiłowanych w swym zawodzie pracowników”²³.

Pierwszych zmian w statucie dokonano już w 1948 roku na mocy *Zarządzenia Ministra Oświaty z dnia 5 października 1948 r. w sprawie zmiany statutu Państwowego Liceum Techniki Dentystycznej*²⁴; dotyczyły one uprawnień absolwentów liceum i obowiązywały z dniem ogłoszenia.

W roku 1952 *Instrukcją Nr 14/52 Ministra Zdrowia* ujednolicono postanowienia dotyczące statutów średnich szkół medycznych, w tym także

²⁰ *Instrukcja Nr 75/52 Ministra Zdrowia z dnia 23 czerwca 1952 w sprawie kompetencji prezydów wojewódzkich rad narodowych w zakresie średniego szkolnictwa medycznego*, Dz. Urz. MZ 1952, nr 13, poz. 148.

²¹ Rozporządzenie obowiązywało wstecz od dnia 1 września 1945 r., *Rozporządzenie Ministra Oświaty z dnia 14 lutego 1946 r. (Nr III-363 46) o organizacji Państwowego Liceum Techniki Dentystycznej*, Dz. Urz. MZ 1946, nr 4, poz. 102.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Zarządzenie Ministra Oświaty z dnia 5 października 1948 r. (Nr III OK.-6456/48) w sprawie zmiany statutu Państwowego Liceum Techniki Dentystycznej*, Dz. Urz. Ministerstwa Oświaty 1948 poz. 220.

szkół techniki dentystycznej²⁵. Według zapisu wzorcowego statutu w szkole powinno być prowadzone nauczanie teoretyczne i zajęcia praktyczne według programów ustalonych przez Ministerstwo Zdrowia oraz wychowanie świadomych swych obowiązków pracowników służby zdrowia i obywateli Polski Ludowej. Kolejne zmiany dotyczące statutu zawarto w Instrukcji nr 5/57 Ministra Zdrowia z dnia 26 stycznia 1957 roku²⁶.

Warunki przyjęcia

Kandydaci do szkół techniki dentystycznej mogli być przyjęci, „jeżeli zdali egzamin kwalifikacyjny z wynikiem pomyślnym”²⁷.

Początkowo (w 1945 r.) do klasy I liceum przyjmowano kandydatów, którzy legitymowali się świadectwem ukończenia gimnazjum ogólnokształcącego lub gimnazjum zawodowego o typie mechanicznym²⁸, bądź innym świadectwem uznanym przez władze szkolne za równoważne; jednakże absolwenci innych szkół mogli być przyjęci jedynie po zdaniu dodatkowego egzaminu ustalonego przez Radę Pedagogiczną²⁹. Kandydaci do szkoły winni mieć ukończony 16, a nie przekroczony 20 rok życia³⁰. Zarządzenie zmieniające zasady naboru kandydatów obowiązywało od 15 kwietnia 1951 roku³¹. Jednakże, kandydaci do liceów techniki dentystycznej przyjmowani byli dopiero po ukończeniu 18 roku życia³².

W roku 1952 warunki przyjęcia do technikum dentystycznego, jak podawano w prasie, były następujące: ukończone 9 klas szkoły ogólnokształcącej (mała matura), skończony 16, a nie przekroczony 30 rok życia oraz dobry stan zdrowia. Kandydatów obowiązywało również przedstawienie świadectwa szczepienia ospy³³.

²⁵ Instrukcja Nr 14/52 Ministra Zdrowia z dnia 20 lutego 1952 r. w sprawie statutu szkół średnich służby zdrowia, Dz. Urz. MZ 1952, nr 5, poz. 44.

²⁶ Instrukcja nr 5/57 Ministra Zdrowia z dnia 26 stycznia 1957 w sprawie ramowych przepisów organizacyjnych dla średnich szkół medycznych, Dz. Urz. MZ 1957, nr 2, poz. 9

²⁷ Zarządzenie Ministra Zdrowia z dnia 10 kwietnia 1951 r. w sprawie przyjmowania uczniów do szkół dla personelu średniego służby zdrowia, Dz. Urz. MZ 1951, nr 8, poz. 62.

²⁸ 60 lat Policealnej Szkoły Medycznej Nr 3, s. 11.

²⁹ Absolwentów gimnazjów ogólnokształcących oraz gimnazjów kupieckich obowiązywał egzamin z matematyki, fizyki oraz chemii; natomiast absolwentów innych 4-letnich gimnazjów zawodowych dodatkowo egzamin z języka polskiego, *Rozporządzenie Ministra Oświaty z dnia 14 lutego 1946 (Nr III-363 46) o organizacji...*

³⁰ *Rozporządzenie Ministra Oświaty z dnia 14 lutego 1946 (Nr III-363 46) o organizacji...*

³¹ *Zarządzenie Ministra Zdrowia z dnia 10 kwietnia 1951 r. w sprawie przyjmowania uczniów do szkół...*

³² *Odpowiedzi Redakcji, „Służba Zdrowia” 1951, nr 4, s. 4.*

³³ *Szkoły średnie służby zdrowia, „Służba Zdrowia” 1952, nr 28, s. 2.*

W roku 1955/56 kandydatów do 3-letnich liceów techniki dentystycznej – koedukacyjnych (wymagane ukończone 9 klas szkoły ogólnokształcącej oraz 16 rok życia³⁴, a także dobry stan zdrowia – świadectwo o stanie zdrowia wraz z wynikami badań pomocniczych, rtg klatki piersiowej, WR i OB³⁵) obowiązywał egzamin pisemny z j. polskiego i matematyki oraz ustny z fizyki, chemii oraz wiadomości ogólnych o życiu społecznym³⁶; natomiast od czerwca 1957 roku egzamin ustny i pisemny z języka polskiego, egzamin ustny z chemii oraz egzamin z modelarstwa³⁷. Ponieważ praca w zawodzie technika dentystycznego zawsze wymagała uzdolnień plastycznych, egzamin z modelarstwa wyglądał następująco: „Na podium ustawia się jakąś bryłę o kształcie np. trzonowego zęba. Każdy z kandydatów z przydzielonej mu porcji plasteliny musi ulepić podobną bryłę. Podium wraz z modelem obraca się wolno i można go obejrzeć dokładnie z każdej strony. Nie zawsze jednak nieposłuszne palce ulepią coś, co przypomina ząb trzonowy. Plonem takiego egzaminu bywa zwykle zbiór plastelinowych dziwolągów o kształcie tulipana lub wieży strażniczej. Oczywiście ich twórcy nie mają żadnych szans na dostanie się do szkoły³⁸”.

Kandydatów zgłaszających się do klasy I-wszej obowiązywał egzamin wstępny zazwyczaj w dniach 25–30 czerwca lub analogicznie, w dniach 25–30 sierpnia.

W roku 1957 kandydaci, zgłaszający się do szkoły, składali podanie, własnoręcznie napisany życiorys, świadectwo ukończenia odpowiedniej szkoły ogólnokształcącej zgodnie z wymogami przyjęć, metrykę urodzenia, świadectwo lekarskie i dwie fotografie³⁹ (od roku 1957 zaświadczenie o stanie majątkowym rodziców wystawione przez prezydium Rady Narodowej obowiązywało kandydatów do wszystkich typów szkół medycznych⁴⁰).

W roku 1959 kandydatów obowiązywał egzamin z chemii (ustny i pisemny) oraz z modelarstwa.

³⁴ Wytyczne Zarządu Średnich Szkół Medycznych w sprawie organizacji roku szkolnego 1955/56 (maszynopis), AAN Akta Ministerstwa Zdrowia nr 26/2.

³⁵ Instrukcja nr 43/57 z dnia 25 czerwca 1957 r. w sprawie trybu przyjmowania uczniów do średnich szkół medycznych, Dz. Urz. MZ 1957, nr 13, poz. 78.

³⁶ Wytyczne Zarządu Średnich Szkół Medycznych w sprawie organizacji roku szkolnego 1955/56...

³⁷ Instrukcja nr 43/57 z dnia 25 czerwca 1957 r. w sprawie...

³⁸ Szkoły medyczne czekają... Informator o średnich szkołach medycznych na rok 1959/60, op. cit.

³⁹ AAN, akta Ministerstwa Zdrowia, nr akt 26/2.

⁴⁰ Instrukcja nr 43/57 z dnia 25 czerwca 1957 r. w sprawie...

W komisji egzaminacyjnej od roku 1951 zasiadali: dyrektor szkoły (przewodniczący komisji), wicedyrektor, delegaci: wojewódzkiej rady narodowej, Zarządu Okręgowego Związku Młodzieży Polskiej, Okręgowego Związku Zawodowego Pracowników Służby Zdrowia, a także w razie potrzeby dwóch fachowych egzaminatorów⁴¹. Natomiast od czerwca 1957 roku dyrektor szkoły jako przewodniczący, zastępca dyrektora ds. pedagogicznych, kierownicy działów szkolenia oraz egzaminatorzy przedmiotów wchodzących w skład egzaminu wstępnego⁴².

Dla osiągnięcia lepszych wyników nauczania w średnich szkołach medycznych od roku 1955/56 liczbę uczniów ustalono na maksymalnie 40 osób w jednej klasie; natomiast zorganizowanie klasy liczącej mniej niż 30 osób wymagało zezwolenia Ministerstwa Zdrowia⁴³.

Egzamin dyplomowy w roku szkolnym 1947/48 (wówczas opuszczali szkołę pierwsi absolwenci) składał się z części pisemnej (język polski) oraz części ustnej (nauka o Polsce, materiałoznawstwo, metalurgia, instrumentoznawstwo, ortodoncja i ortopedia oraz technika dentystyczna)⁴⁴. Egzamin praktyczny polegał na wykonaniu samodzielnie w obecności komisji pracy fantomowej oraz jej obrony. Po zdaniu obu egzaminów: teoretycznego i praktycznego absolwent otrzymywał świadectwo dojrzałości z oceną ogólną oraz nabywał prawo używania tytułu zawodowego „*technik dentystyczny*”⁴⁵. Natomiast prawo wykonywania zawodu nabywano po odbyciu rocznej praktyki, zarejestrowaniu się w Wydziale Sanitarnym Starostwa oraz wykupieniu karty rejestracyjnej w Urzędzie Skarbowym, co uprawniało do wykonywania zawodu i prowadzenia samodzielnej pracowni⁴⁶.

Poziom wykształcenia nauczycieli i wychowawców średnich szkół medycznych określili – dopiero w roku 1956 – stosowne zarządzenia⁴⁷. Dbano również, aby członkowie grona pedagogicznego „posia-

⁴¹ Zarządzenie Ministra Zdrowia z dnia 10 kwietnia 1951 r. w sprawie przyjmowania uczniów do szkół...

⁴² Instrukcja nr 43/57 z dnia 25 czerwca 1957 r. w sprawie...

⁴³ Wytyczne Zarządu Średnich Szkół Medycznych w sprawie organizacji roku szkolnego 1955/56 (maszynopis), op. cit.

⁴⁴ 60 lat Policealnej Szkoły Medycznej Nr 3, s. 12.

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ Zarządzenie Ministra Zdrowia z dnia 29 października 1956 r. w sprawie określenia poziomu wykształcenia nauczycieli i wychowawców średnich szkół medycznych, Dz. U. MZ 1956 Nr 19 poz. 86.; Zarządzenie Ministra Zdrowia z dnia 29 października 1956 r. w sprawie zatrudniania w charakterze nauczycieli i wychowawców średnich szkół medycznych osób nie posiadających przepisanych kwalifikacji, Dz. U. MZ 1956, nr 19, poz. 87.

dali wysokie kwalifikacje zawodowe i mieli skryształizowany światopogląd naukowy”⁴⁸.

Programy nauczania

Już w połowie roku 1945 do opracowania pierwszego programu nauczania dla Liceum Techniki Dentystycznej zaproszony został przez Ministra Zdrowia prof. dr Leon Walicki; jednocześnie otrzymał on nominację na dyrektora szkoły warszawskiej⁴⁹. Właśnie z chwilą opracowania szczegółowego programu nauczania narodził się „zarys racjonalnego szkolenia techników dentystycznych”⁵⁰.

Początkowo nauczanie w szkołach techniki dentystycznej odbywało się według programu opierającego się na programie gimnazjum ogólnokształcącego⁵¹. Program szkoły techniki dentystycznej obejmował: przedmioty ogólnokształcące, dentystyczne i zajęcia praktyczne. Do przedmiotów ogólnokształcących należały: religia, język polski, język obcy, służba Polsce, wychowanie fizyczne. Przedmioty związane z zawodem to: fizyka, chemia, matematyka, higiena, biologia i ratownictwo; natomiast do przedmiotów dentystycznych zaliczano: anatomię dentystyczną, metalurgię, materiałoznawstwo, instrumentoznawstwo, rysunek zawodowy technika dentystycznego, organizację i rachunkowość przedsiębiorstwa, etykę zawodową, ortodoncję z ortopedią szczękową oraz ceramikę. Zajęcia praktyczne odbywały się w następujących pracowniach: modelarskiej, protetycznej, ceramicznej, ortodontycznej i ortopedycznej⁵².

W roku 1959 równoległe z praktycznymi zajęciami z techniki dentystycznej, ortodoncji, ortopedii, rysunku zawodowego i modelarstwa odbywało się szkolenie teoretyczne w zakresie przedmiotów ogólnokształcących i zawodowych (anatomia, fizjologia, higiena i bezpieczeństwo pracy, pierwsza pomoc w nagłych wypadkach, materiałoznawstwo, instrumentoznawstwo, metalurgia i inne)⁵³.

⁴⁸ Wytoczne Zarządu Średnich Szkół Medycznych w sprawie organizacji roku szkolnego 1955/56...

⁴⁹ Programy nauczania tworzono w mieszkaniu prywatnym dr Stefana Grzybowskięgo: prof. Walicki opracował program dla wszystkich przedmiotów wykładanych w szkole, z wyjątkiem anatomii, higieny, fizjologii jamy ustnej i ratownictwa, które to przedmioty opracował dr Grzybowski, 60 lat *Policealnej Szkoły Medycznej* Nr 3, s. 10.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ Rozporządzenie Ministra Oświaty z dnia 14 lutego 1946 (Nr III-363 46) o organizacji Państwowego Liceum Techniki Dentystycznej.

⁵² 60 lat *Policealnej Szkoły Medycznej* Nr 3, s. 11.

⁵³ *Szkoły medyczne czekają... Informator o średnich szkołach medycznych na rok 1959/60*, Warszawa 1959, s. 37–38.

Początkowo (od roku 1945) nauka w liceum techniki dentystycznej trwała 3 lata⁵⁴; z czego jeden miesiąc wakacji każdego roku przeznaczony był na praktykę w protezowniach⁵⁵, (tj. uczniów obowiązywała co najmniej 2-miesięczna praktyka w laboratorium techniki dentystycznej, w czasie ferii letnich w okresach 4-tygodniowych po ukończeniu klasy I i II⁵⁶).

Zgodnie z zarządzeniem Ministra Zdrowia⁵⁷ od dnia 1 września 1959 roku licea techniki dentystycznej zostały przekształcone w szkoły techników dentystycznych, w których reorganizacji uległ program nauczania: odtąd obowiązywał dwuletni cykl nauczania obejmujący wyłącznie przedmioty zawodowe oraz język rosyjski, wychowanie fizyczne oraz ekonomię polityczną⁵⁸. Uczniowie dotychczasowych liceów techniki dentystycznej mieli prawo ukończyć szkołę zgodnie z obowiązującymi do tej pory programami nauczania⁵⁹. W roku 1963 Wydział Zdrowia i Opieki Społecznej utworzył w Państwowej Szkole Medycznej Techników Dentystycznych w Warszawie Międzywojewódzkie Ognisko Metodyczne Szkół Techników Dentystycznych⁶⁰.

Zajęcia praktyczne⁶¹ w liceum techniki dentystycznej obejmowały 54 godziny tygodniowo, co przy szczupłej bazie lokalowej powodowało całodzienne wykorzystanie sali ćwiczeń⁶².

Od 1949 roku⁶³ skutecznie usuwano ze szkół medycznych elementy religii; by na początku lat sześćdziesiątych śmiało mówić o „pełnej laicyzacji szkolnictwa”⁶⁴, argumentując jednocześnie, że uczeń nie powinien otrzymywać w szkole wiedzy o zjawiskach przy-

⁵⁴ *Rozporządzenie Ministra Oświaty z dnia 14 lutego 1946 (Nr III-363 46) o organizacji Państwowego Liceum Techniki Dentystycznej.*

⁵⁵ Akta znajdujące się w Archiwum Państwowym, m. st. Warszawy, nr zespołu 3087/I.

⁵⁶ *Rozporządzenie Ministra Oświaty z dnia 14 lutego 1946 (Nr III-363 46) o organizacji Państwowego Liceum Techniki Dentystycznej.*

⁵⁷ *Zarządzenie Ministra Zdrowia z dnia 25 maja 1959 r. (SK-O/20/KB/59) w sprawie przekształcenia niektórych średnich szkół medycznych, Dz. Urz. MZ 1959, nr 11, poz. 51.*

⁵⁸ *Ibidem.*

⁵⁹ *Ibidem.*

⁶⁰ Jego kierownikiem został dr Romuald Tracz, ówczesny dyrektor szkoły, akta znajdujące się w Archiwum Państwowym, m. st. Warszawy, nr zespołu 3087/I.

⁶¹ Na zajęciach praktycznych uczniowie m.in. modelowali z wosku brakujące uzębienie, szlifowali przy pomocy wiertarek metalowe części protez, lutowali licówki z koronkami filarowymi itd., J.M., *Mimo trudności młodzież uczy się i pracuje ofiarnie w krakowskim Liceum Techniki Dentystycznej*, „Służba Zdrowia” 1952, nr 14, s. 8.

⁶² J.M., *Mimo trudności młodzież uczy się i pracuje ofiarnie...*

⁶³ *Uchwała Rady Ministrów z dnia 24 października 1949 r. w sprawie przejścia na własność Państwa szkół pielęgniarstwa...*, poz. 1013.

⁶⁴ Autorka artykułu była wówczas dyrektorem Departamentu Średnich Szkół Medycznych w Ministerstwie Zdrowia, I. Zgrzebnska, *Średnie szkoły medyczne w nowym roku szkolnym 1960/61*, „Służba Zdrowia” 1960, nr 37, s. 3.

rodniczych i społecznych (łącznie z religią) ze skrajnie odmiennych pozycji, gdyż byłby to „naukowo szkodliwy, błędny i dezorientujący uczniów dualizm”⁶⁵.

W roku 1959 Departament Szkolnictwa przy Ministerstwie Zdrowia rozpoczął prace nad organizacją ośrodków metodycznych, mających opracować szczegółowe metody nauczania przedmiotów zawodowych w szkołach medycznych⁶⁶; a także organizować konsultacje i konferencje metodyczne dla nauczycieli średnich szkół medycznych, lekcje pokazowe oraz wydawanie biuletynów („Szkoła Medyczna”) mających ukierunkować nauczycieli w doskonaleniu form pracy i osiąganiu coraz lepszych wyników.

Typy szkolnictwa

Szkolnictwo dentystyczne tego okresu charakteryzowało się stabilnością i doskonaleniem istniejącego już systemu edukacji. Jak wielkie było zainteresowanie społeczeństwa tym typem szkoły świadczyć może fakt, iż na anons prasowy dotyczący otwarcia w roku 1945 szkoły w Warszawie odpowiedziało prawie 100 kandydatów z wymaganą małą maturą oraz 100 kandydatów z tzw. dużą maturą. W związku z tym dyrektor szkoły, Aleksander Ujejski otrzymał zezwolenie na otwarcie dwóch klas pierwszych oraz dwóch klas drugich (co było swoistym ewenementem); z tym, że w klasach drugich należało zrealizować w ciągu jednego roku szkolnego materiał obowiązujący w klasie I i II⁶⁷.

W omawianym okresie funkcjonowało kilka typów szkół:

- licea techniki dentystycznej⁶⁸ (od 1945 –1951,1952) – 3 letnie
- technika dentystyczne (1952)
- szkoły techników dentystycznych od 1959⁶⁹

Liceum dentystyczne mogło być żeńskie, męskie, bądź koedukacyjne (w roku 1959 – koedukacyjne⁷⁰).

⁶⁵ Wyjaśniano również, że „nauki medyczne nie dopuszczają żadnych prawd objawionych, przekreślając zarazem ich idealistyczną argumentację”. I. Zgrzemska, *Średnie szkoły...*, s. 3.

⁶⁶ *Kształcenie pielęgniarek: Średnie szkolnictwo medyczne w nowym roku szkolnym*, „Służba Zdrowia” 1959, nr 36, s. 4.

⁶⁷ Akta znajdujące się w Archiwum Państwowym, m. st. Warszawy, nr zespołu 3087/I.

⁶⁸ *Szkoły średnie służby zdrowia*, „Służba Zdrowia” 1952, nr 28, s. 2.

⁶⁹ *Zarządzenie Ministra Zdrowia z dnia 25 maja 1959 r. (SK-O/20/KB/59) w sprawie przekształcenia niektórych średnich szkół medycznych*, Dz. Urz. MZ 1959, nr 11, poz. 51 oraz *Szkoły medyczne czekają... Informator o średnich szkołach medycznych na rok 1959/60*, Warszawa 1959, s.36

⁷⁰ *Szkoły medyczne czekają...*

Pierwsza szkoła tego typu powstała w Łodzi już 1 września 1945 roku⁷¹; jej otwarcia dokonano jednak dopiero w roku następnym⁷². W październiku tego samego roku, zarządzeniem Ministra Oświaty z dnia 28 września 1946 roku nr III-2689/46 szkołę o takim profilu otwarto w Warszawie⁷³. Inicjatorem i pomysłodawcą był jej ówczesny pierwszy dyrektor, prof. Aleksander Ujejski (ogłoszenie o przyjmowaniu uczniów do klasy I Państwowego Liceum Techniki Dentystycznej ukazało się w prasie lokalnej już 15 października 1946 roku⁷⁴). W następnym roku szkolnym podobne liceum powstało w Krakowie⁷⁵ oraz we Wrocławiu⁷⁶ (pierwszym dyrektorem szkoły została M. Michalska)⁷⁷. Do roku 1959 istniały w Polsce 4 szkoły techniki dentystycznej: w Krakowie, ul. Kapucyńska 2, w Łodzi, ul. Piotrkowska 114, w Warszawie, ul. Hoża 88 oraz we Wrocławiu, ul. Stawowa 24⁷⁸. Celem ich było dokładne teoretyczne i praktyczne przygotowanie przyszłego technika dentystycznego do pracy w placówkach służby zdrowia. Po ukończeniu nauki absolwenci liceów pracowali w protezowniach dentystycznych⁷⁹. Dnia 1 września 1959 – zgodnie z zarządzeniem Ministra Zdrowia z 25 maja 1959 roku – nastąpiło przekształcenie trzyletniego liceum techniki dentystycznej w dwuletnią szkołę techników dentystycznych⁸⁰.

Ogromny wpływ na dalszy rozwój tego typu szkół miała *Ustawa o rozwoju systemu oświaty i wychowania*⁸¹ z dn. 15 lipca 1961 roku.

Liczbę szkół techniki dentystycznej oraz liczbę uczniów przedstawia tabela:

⁷¹ Zarządzenie Ministra Oświaty z dnia 1 września 1945 r. (Nr III-620/45 N) w sprawie otwarcia Państwowego Liceum Techniki Dentystycznej w Łodzi, Dz. Urz. Ministerstwa Oświaty 1945, nr 4, poz. 158.

⁷² Dyrektorem łódzkiej szkoły został M. Kafiński, S. Wajs, *Wybrane wydarzenia z historii dentystyki*, Warszawa 1994, s. 58.

⁷³ Zarządzenie z dnia 28 września 1946 r. nr III-2689/46, Dz. Urz. Ministerstwa Oświaty 1946, nr 11 poz. 376.

⁷⁴ Akta znajdujące się w Archiwum Państwowym, m. st. Warszawy, nr zespołu 3087/I.

⁷⁵ Pod kierownictwem T. Wroniewicza, S. Wajs, *Wybrane wydarzenia...*, s. 59.

⁷⁶ Od 1 września 1947, Zarządzenie z dnia 18 października 1947 r. nr III SP-4083/47, Dz. Urz. Ministerstwa Oświaty 1947, nr 12, poz. 307.

⁷⁷ S. Wajs, *Wybrane wydarzenia...*, s. 59.

⁷⁸ *Szkoły medyczne czekają...*

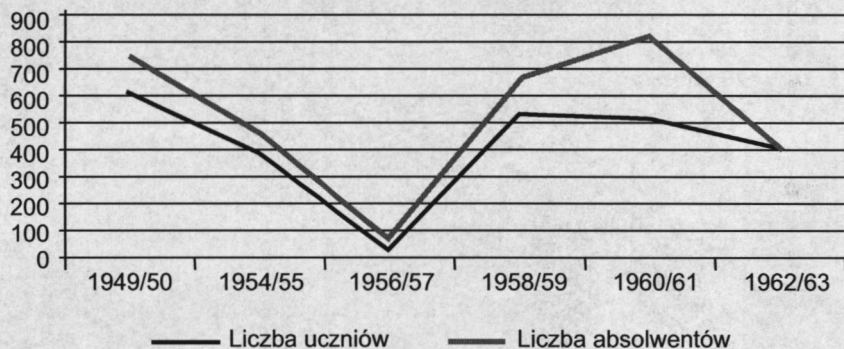
⁷⁹ *Szkoły średnie służby zdrowia*, „Służba Zdrowia” 1952, nr 28, s. 2.

⁸⁰ Zarządzenie Ministra Zdrowia z dnia 25 maja 1959 r. (SK-O/20/KB/59) w sprawie przekształcenia niektórych średnich szkół medycznych...

⁸¹ *Ustawa z dnia 15 lipca 1961 r. o rozwoju systemu oświaty i wychowania*, Dz. U 1961, nr 32 poz. 160.

Tab. 2. Uczniowie i absolwenci średnich szkół techniki dentystycznej w latach 1945–1963/64⁸²

Rok	Liczba szkół	Liczba uczniów	Liczba absolwentów
1949/50	4	613	137
1954/55 ⁸⁶	4	396	70
1955/56	4	482	126
1956/57	4	533	143
1957/58	4	615	143 ⁸⁷
1958/59	4	650	168 ⁸⁸
1959/60 ⁸⁹	4	542	199
1960/61	4	510	315
1962/63	5	399	–
1963/64	5	428	162

Wykres nr 2

⁸² Zestawienie własne. Źródła: *Biuletyn Statystyczny 1964, Nr.1: Sieć i działalność zakładów służby zdrowia i opieki społecznej, kadry fachowe oraz szkolnictwo medyczne*, Warszawa 1965, s. 101, *Biuletyn Statystyczny 1958, Nr.1: Sieć i działalność zakładów służby zdrowia i opieki społecznej, kadry fachowe oraz szkolnictwo medyczne*, Warszawa 1959, s. 111 oraz *Biuletyn Statystyczny 1960, Nr.1: Sieć i działalność zakładów służby zdrowia, kadry fachowe oraz szkolnictwo medyczne*, Warszawa 1962, s. 137.

⁸³ Dane za rok 1954/55–1959/59 pochodzą z *Biuletynu Statystycznego 1958, Nr.1: Sieć i działalność zakładów służby zdrowia i opieki społecznej, kadry fachowe oraz szkolnictwo medyczne*, Warszawa 1959, s. 111.

⁸⁷ *Biuletyn Statystyczny 1960, Nr.1: Sieć i działalność zakładów służby zdrowia, kadry fachowe oraz szkolnictwo medyczne*, Warszawa 1962, s. 137 podaje liczbę absolwentów: 168.

⁸⁸ *Biuletyn Statystyczny 1960, Nr.1: Sieć i działalność zakładów służby zdrowia, kadry fachowe oraz szkolnictwo medyczne*, Warszawa 1962, s. 137 podaje liczbę absolwentów: 184.

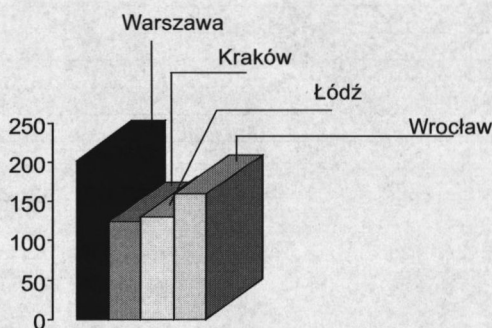
⁸⁹ Dane za rok 1959/60 pochodzą z *Biuletynu Statystycznego 1960, Nr.1: Sieć i działalność zakładów służby zdrowia, kadry fachowe oraz szkolnictwo medyczne*, Warszawa 1962, s. 137.

Tab. 3. Liczba uczniów szkół techniki dentystycznej w aspekcie topograficznego rozmieszczenia szkół techniki dentystycznej na terenie Polski w latach 1949–1963⁸⁷

Rok	Liczba uczniów ogółem	Liczba uczniów w poszczególnych miastach/ województwach				
		Warszawa	Kraków	Łódź	Wrocław	Katowickie
1949/50	613	–	–	–	–	–
1955/56	482	–	–	–	–	–
1957/58 ⁹¹	615	202	124	130	159	–
1959/60 ⁹²	542	117	138	107	180	–
1960/61 ⁹³	510	105	148	102	155	–
1961/62	399	–	–	–	–	–
1963/64	428	93	91	83	79	82

Liczbę uczniów szkół techniki dentystycznej w aspekcie topograficznym w roku 1957/58 przedstawia poniższy wykres:

Wykres nr 3

⁸⁷ Zestawienie własne. Źródła: *Biuletyn Statystyczny 1964, Nr.1: Sieć i działalność zakładów służby zdrowia i opieki społecznej, kadry fachowe oraz szkolnictwo medyczne*, Warszawa 1965, s. 105, *Biuletyn Statystyczny 1957, Nr. 1: Sieć i działalność zakładów służby zdrowia oraz szkolnictwo medyczne*, Warszawa 1958, s.77, *Biuletyn Statystyczny 1959, Nr.1: Sieć i działalność zakładów służby zdrowia, kadry fachowe oraz szkolnictwo medyczne*, Warszawa 1960, s. 117 oraz *Biuletyn Statystyczny 1960, Nr. 1: Sieć i działalność zakładów służby zdrowia, kadry fachowe oraz szkolnictwo medyczne*, Warszawa 1962, s. 139.

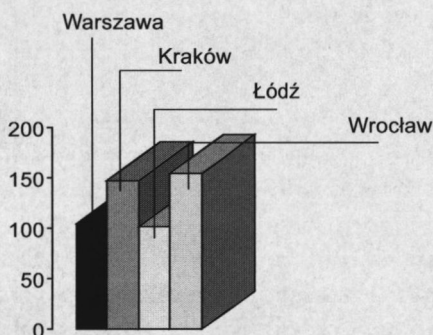
⁹¹ Dane za rok 1957/58 pochodzą z *Biuletynu Statystycznego 1957, Nr. 1: Sieć i działalność zakładów służby zdrowia oraz szkolnictwo medyczne*, Warszawa 1958, s. 77.

⁹² Dane za rok 1959/60 pochodzą z *Biuletynu Statystycznego 1959, Nr.1: Sieć i działalność zakładów służby zdrowia, kadry fachowe oraz szkolnictwo medyczne*, Warszawa 1960, s. 117.

⁹³ Dane za rok 1960/61 pochodzą z *Biuletynu Statystycznego 1960, Nr.1: Sieć i działalność zakładów służby zdrowia, kadry fachowe oraz szkolnictwo medyczne*, Warszawa 1962, s. 139

Natomiast w roku 1960/61 relacje między poszczególnymi miastami były następujące:

Wykres nr 4

Warunki w szkołach

Nie wszystkie utworzone szkoły posiadały odpowiednie warunki do nauki; zdarzało się, i to wcale nierzadko, że szkoła nie posiadała własnego lokalu⁹¹ (np. jedyna sala wykładowa spełniała jednocześnie funkcję magazynu, składu narzędzi oraz sekretariatu, a pozostałe pomieszczenia były „nad wyraz ubogie i zbyt szczupłe”⁹²; czasami zajęcia miały miejsce na wynajętym od innej szkoły korytarzu⁹³. Bywało także, że zajęcia odbywały się w wielu punktach miasta⁹⁴, gdyż szkoła korzystała z gościnności kilku placówek, co znacznie utrudniało jej prawidłowe funkcjonowanie⁹⁵. Trudne warunki lokalowe często nie pozwalały na uruchomienie ogromnie

⁹¹ Liceum Techniki Dentystycznej w Krakowie dzieliło lokal wspólnie z Technikum Finansowym, J.M., *Mimo trudności młodzież uczy się i pracuje...*

⁹² J. M., *Mimo trudności młodzież uczy się i pracuje ofiarnie...*

⁹³ Akta znajdujące się w Archiwum Państwowym, m. st. Warszawy, nr zespołu 3087/I.

⁹⁴ Zajęcia w Państwowym Liceum Techniki Dentystycznej w Warszawie początkowo organizowano w dwóch salach wykładowych w lokalu Państwowego Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Reytana mieszczącym się wówczas przy ul. Rakowieckiej 23, następnie szkoła korzystała z gościnności Liceum im. Tadeusza Reytana, ul. Rakowiecka, Miejskiej Szkoły Krawieckiej przy ul. Kazimierzowskiej oraz Akademii Stomatologicznej, akta znajdujące się w Archiwum Państwowym, m. st. Warszawy, nr zespołu 3087/I.

⁹⁵ Było także przyczyną rezygnacji z pracy w szkole znanych autorytetów z dziedziny stomatologii, np. w związku z niemożnością znalezienia lokalu dla warszawskiego Liceum Techniki Dentystycznej, jego tworzenia zrzekł się nominowany pierwotnie na stanowisko dyrektora tej placówki, prof. dr Leon Walicki, *ibidem*, s. 10.

potrzebnej pracowni techniki dentystycznej, co wykluczało jednoczesne prowadzenie wykładów i ćwiczeń⁹⁶. Czasami zajęcia prowadzono w systemie dwuzmianowym, co również spowodowane było szczupłą bazą lokalową⁹⁷.

Również wyposażenie szkół w pomoce naukowe nie było zadowalające⁹⁸, najdotkliwiej odczuwano zbyt małą liczbę maszyn i narzędzi w stosunku do liczby uczniów, a najbardziej odczuwalny był brak polerek i prostnic⁹⁹. Także – nie zawsze możliwe było – korzystanie z posiadanego już sprzętu: aby właściwie wykorzystać 200 nowo otrzymanych przeźroczy (dotyczyło to lekcji techniki dentystycznej). Z powodu zaś braku lampy projekcyjnej, szkoła musiała korzystać z uprzejmości prywatnej pracowni fotograficznej¹⁰⁰. W zasadzie dopiero z chwilą otrzymania własnego lokalu rozpoczynano kompletowanie niezbędnego sprzętu, urządzeń oraz drobnych instrumentów¹⁰¹.

Jednakże skąpa baza lokalowa szkoły, jak też trudne warunki bytowe uczniów nie przeszkadzały, aby młodzież zdobywająca wiedzę dentystyczną odnosiła sukcesy na arenie ogólnopolskiej. Przykład stanowiło urządzenie wystawy prac techniki dentystycznej i wyeksponowanie ich na Międzynarodowym Kongresie Związku Nauczycielstwa Polskiego¹⁰² przez Państwowe Liceum Techniki Dentystycznej w Warszawie. Wystawa cieszyła się ogromnym zainteresowaniem gości biorących udział w kongresie i była sukcesem szkoły; zarówno nauczycieli, jak i uczniów. Sukces ten powtórzono w maju 1950 roku, kiedy to w gmachu Państwowego Liceum Mechanicznego przy ul. Targowej w Warszawie zorganizowano kolejną wystawę pod nazwą *Osiągnięcia Szkolnictwa Zawodowego Okręgu Warszawskiego w latach 1945–50*, w której uczestniczyli uczniowie PLTD. Wystawy te były okazją zarówno do ukazania dorobku szkoły, jak również promowania jej na forum ogólnopolskim¹⁰³.

⁹⁶ Akta znajdujące się w Archiwum Państwowym, m. st. Warszawy, nr zespołu 3087/I.

⁹⁷ Państwowe Liceum Techniki Dentystycznej korzystało z laboratoriów Akademii Stomatologicznej w Warszawie, gdzie odbywały się ćwiczenia laboratoryjne, akta znajdujące się w Archiwum Państwowym, m. st. Warszawy, nr zespołu 3087/I.

⁹⁸ J.M., *Mimo trudności młodzież uczy się i pracuje ofiarnie...*

⁹⁹ Ibidem.

¹⁰⁰ Ibidem.

¹⁰¹ Akta znajdujące się w Archiwum Państwowym, m. st. Warszawy, nr zespołu 3087/I.

¹⁰² Kongres ten odbył się w Warszawie w połowie sierpnia 1949 r., akta znajdujące się w Archiwum Państwowym, m. st. Warszawy, nr zespołu 3087/I.

¹⁰³ Akta znajdujące się w Archiwum Państwowym, m. st. Warszawy, nr zespołu 3087/I.

Stypendia

Uczniowie liceów techniczno-dentystycznych otrzymywali stypendia zgodnie z zarządzeniem Ministra Zdrowia z 31 sierpnia 1948 roku („prawo pierwszeństwa przysługuje młodzieży – niezamożnej, uspołecznionej i wykazującej dobre postępy w nauce”)¹⁰⁴; zarządzenie to jednak uchylone zostało z wejściem w życie zarządzenia Ministra Zdrowia z 12 października 1949 r.¹⁰⁵

Tab. 4. Uczniowie średnich szkół techniki dentystycznej otrzymujący stypendia¹⁰⁶

Lp.		Liczba uczniów szkół techniki dentystycznej	
		W liczbach	Procentowo
1.	1952/53	268	58
2.	1953/54	168	70
3.	1955/56	196	41
4.	1956/57 ¹¹⁰	200	38
5.	1957/58	183	30
6.	1958/59	249	38
7.	1959/60	179	33
8.	1960/61	157	31
9.	1962/63	147	37
10	1963/63	192	45

Graficzną ilustrację uczniów otrzymujących stypendium przedstawia poniższy wykres:

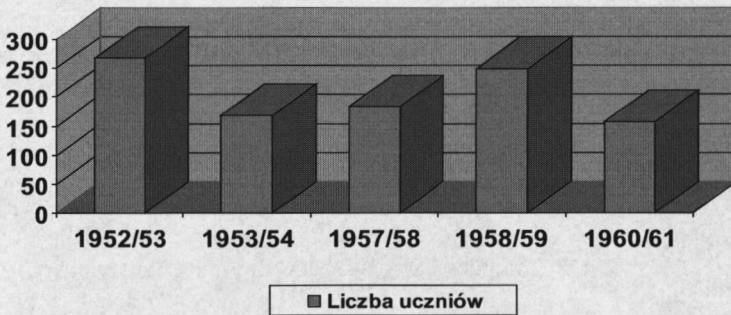
¹⁰⁴ Zarządzenie Ministra Zdrowia z dnia 31 sierpnia w sprawie stypendium Ministerstwa Zdrowia dla uczennic i uczniów Szkół Pielęgniarstwa, Pielęgniarsko-Położniczych, Położnych, Asystentek Technicznych i Piastunek oraz Liceów Techniczno-Dentystycznych, Dz. U. MZ 1948, nr 17, poz. 130.

¹⁰⁵ Zarządzenie Ministra Zdrowia z dnia 12 października 1949 r. w sprawie stypendiów Ministerstwa Zdrowia dla uczennic (uczniów) szkół dla personelu średniego służby zdrowia, Dz. UM 1949, nr 21, poz. 156.

¹⁰⁶ Biuletyn Statystyczny 1964, Nr. 1: Sieć i działalność zakładów służby zdrowia i opieki społecznej, kadry fachowe oraz szkolnictwo medyczne, Warszawa 1965, s.103 oraz Biuletyn Statystyczny 1960, Nr. 1: Sieć i działalność zakładów służby zdrowia i opieki społecznej, kadry fachowe oraz szkolnictwo medyczne, Warszawa 1962, tab. 112, s. 141.

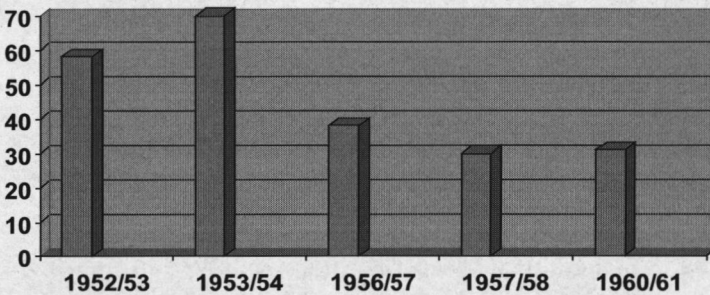
¹¹⁰ Dane za lata 1956-60 pochodzą z Biuletynu Statystycznego 1960, Nr.1: Sieć i działalność...

Wykres nr 5

Natomiast procentowo graficzną ilustrację uczniów szkół techniki dentystycznej otrzymujących stypendium przedstawia poniższy wykres:

Wykres nr 6

Komisje w sprawie przydziału pracy

Absolwenci szkół techniki dentystycznej podobnie, jak ich koledzy z innych typów szkół medycznych, zgodnie z zarządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 7 czerwca 1950 roku¹⁰⁸ podlegali komisjom przydziału pracy dla absolwentów. Komisje te miały prawo wydawania nakazów pracy początkowo na okres dwóch, a od roku 1952¹⁰⁹ trzech lat, zgodnie

¹⁰⁸ Zarządzenie Ministra Zdrowia z dnia 7 czerwca 1950 r. w sprawie powołania przy akademiach medycznych oraz szkołach dla średniego personelu służby zdrowia komisji przydziału pracy dla absolwentów na rok 1950, Dz. Urz. MZ 1950, nr 12, poz. 104.

¹⁰⁹ Zarządzenie Ministra Zdrowia z dnia 5 lutego 1952 r. w sprawie powołania przy

ze szczegółowym ilościowym planem zatrudnienia absolwentów w poszczególnych zakładach społecznych służby zdrowia. Kierowano się następującymi kryteriami: uzdolnieniami absolwenta, jego postęпами w nauce, dotychczasową pracą związaną z zawodem, sytuacją rodzinną oraz zainteresowaniami społecznymi ustalonymi na podstawie opinii organizacji ZMP. Pierwszeństwo przy kierowaniu do atrakcyjnych placówek mieli „przodownicy nauki i pracy” oraz racjonalizatorzy, absolwenci mający na utrzymaniu inwalidów z utratą powyżej 50% zdolności do pracy, absolwenci pozostający w związku małżeńskim mieli pierwszeństwo przy kierowaniu do tej samej miejscowości¹¹⁰.

Pochodzenie społeczne

Pochodzenie społeczne kandydatów było na tyle ważne, że w Zarządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 4 lipca 1949 r.¹¹¹ ustalono kolejność przyjęcia kandydatek (w przypadku dużej liczby zgłoszeń): pierwszeństwo miały dzieci robotników, chłopów małorolnych i średniorolnych; następnie dopiero dzieci inteligencji pracującej, (ale wykazujące się pracą społeczną); później osoby uprawnione do zasiłków, a następnie pozostałe osoby, wg kolejności oceny uzyskanej na egzaminie wstępnym. Po zakończonym egzaminie według określonego wzoru sporządzano sprawozdanie, w którym oprócz liczby przyjętych kandydatów, wyszczególniano pochodzenie społeczne oraz przynależność do PZPR i ZMP¹¹². Właściwe tj. robotnicze i chłopskie pochodzenie uczniów było często podkreślane na łamach ówczesnej prasy¹¹³.

Sytuację tę zmieniła dopiero ogłoszona w roku 1957 Instrukcja Ministra Zdrowia w sprawie trybu przyjmowania uczniów do średnich szkół medycznych¹¹⁴.

akademiach medycznych oraz szkołach dla p średniego personelu służby zdrowia komisji przydziału pracy na rok 1952, Dz. Urz. MZ 1952, nr 4, poz. 30.

¹¹⁰ *Instrukcja w sprawie organizacji i trybu działania komisji przydziału pracy dla absolwentów akademii medycznych oraz szkół dla średniego personelu służby zdrowia, Dz. Urz. MZ 1953, nr. 7, poz. 54.*

¹¹¹ *Zarządzenie Ministra Zdrowia z dnia 4 lipca 1949 r. w sprawie trybu przyjmowania uczennic...*

¹¹² *Zarządzenie Ministra Zdrowia z dnia 10 kwietnia 1951 r. w sprawie przyjmowania uczniów...*

¹¹³ *J.M., Mimo trudności młodzież uczy się i pracuje ofiarnie...*

¹¹⁴ *W przypadku dużej liczby kandydatów w pierwszej kolejności przyjmowane są osoby posiadające najlepsze oceny na świadectwie szkolnym oraz uzyskały najlepsze wyniki na egzaminie wstępnym, Instrukcja nr 43/57 z dnia 25 czerwca 1957 r. w sprawie trybu*

Tab. 5. Uczniowie klas pierwszych szkół techniki dentystycznej według pochodzenia społecznego w latach 1957–65¹¹⁵

Rok		Uczniowie ogółem	Robotnicy		Rolnicy	Pracownicy umysłowi	Rzemieślnicy	Inni
			ogółem	W tym rolni				
1957/58 ¹¹⁹	W liczbach	225	40	–	19	109	30	27
	%	100	17,8	–	8,4	48,5	13,3	12
1958/59 ¹²⁰	W liczbach	236	48	1	26	123	31	8
	%	100	20,3	0,6	11	52,2	13,1	3,4
1959/60	W liczbach	136	30	–	18	71	12	5
	%	100	22,1	–	13,2	52,2	8,8	3,7
1960/61 ¹²¹	W liczbach	183	28	–	15	96	24	20
	%	100	15,3	–	8,2	52,5	13,1	10,9
1964/65 ¹²²	W liczbach	210	37	6	12	130	20	11
	%	100	17,6	2,9	5,7	61,9	9,5	5,3

Graficzną ilustrację pochodzenia społecznego uczniów w roku szkolnym 1957/58 obrazuje poniższy wykres:

przyjmowania uczniów do średnich szkół medycznych, Dz. Urz. MZ 1957, nr 13, poz. 78.

¹¹⁵ Zestawienie własne. Źródła: *Biuletyn Statystyczny 1964, Nr. 1: Sieć i działalność zakładów służby zdrowia i opieki społecznej, kadry fachowe oraz szkolnictwo medyczne*, Warszawa 1965, s. 104, *Biuletyn Statystyczny 1960, Nr. 1: Sieć i działalność zakładów służby zdrowia i opieki społecznej, kadry fachowe oraz szkolnictwo medyczne*, Warszawa 1962, s. 143, *Biuletyn Statystyczny 1958, Nr. 1: Sieć i działalność zakładów służby zdrowia, kadry fachowe oraz szkolnictwo medyczne*, Warszawa 1959, s. 116, *Biuletyn Statystyczny 1957, Nr. 1: Sieć i działalność zakładów służby zdrowia oraz szkolnictwo medyczne*, Warszawa 1958, s. 79.

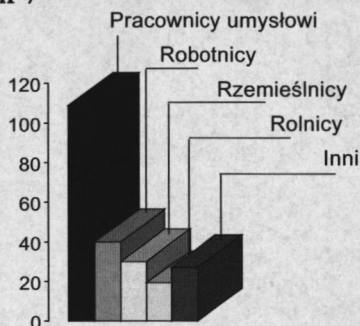
¹¹⁹ Dane pochodzą z *Biuletynu Statystycznego 1957, Nr. 1: Sieć i działalność zakładów służby zdrowia oraz szkolnictwo medyczne*, Warszawa 1958, s. 79.

¹²⁰ Dane pochodzą z *Biuletynu Statystycznego 1958, Nr. 1: Sieć i działalność zakładów służby zdrowia, kadry fachowe oraz szkolnictwo medyczne*, Warszawa 1959, s. 116.

¹²¹ Dane pochodzą z *Biuletynu Statystycznego 1960, Nr. 1: Sieć i działalność zakładów służby zdrowia i opieki społecznej, kadry fachowe oraz szkolnictwo medyczne*, Warszawa 1962, s. 143.

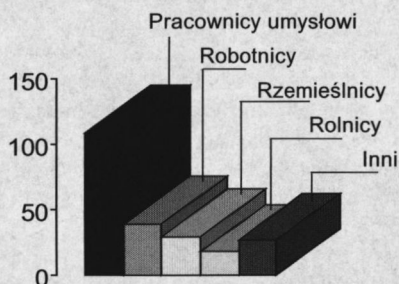
¹²² Dane pochodzą z *Biuletynu Statystycznego 1964, Nr. 1: Sieć i działalność zakładów służby zdrowia i opieki społecznej, kadry fachowe oraz szkolnictwo medyczne*, Warszawa 1965, s. 104.

Wykres nr 7

Natomiast w roku szkolnym 1960/61 wykres ten wyglądał następująco:

Wykres nr 8

Reasumując: dane z końca lat 50. i początku 60. wskazują, że mimo obowiązującego *Zarządzenia Ministra Zdrowia z dnia 4 lipca 1949 r.*¹¹⁶ (w którym ogromny nacisk kładziono na pochodzenie robotnicze i chłopskie); kandydaci do szkół techniki dentystycznej nie wykazywali się zalecanym przez władze pochodzeniem. Uczniowie wywodzący się ze środowiska robotniczego, jak i chłopskiego stanowili mniejszość, a przeważającą większość (np. w roku szkolnym 1957/58 48,5%, a w 1960/61 aż 52,5%) reprezentowali uczniowie z rodowodem inteligenckim.

¹¹⁶ *Zarządzenie Ministra Zdrowia z dnia 4 lipca 1949 r. w sprawie trybu przyjmowania uczennic...*, poz. 101.

SUMMARY

Dental secondary education between 1949–1961 in the opinion of periodical “Medical Service”

After the second world war attempt to regulate the training of dental technicians by training them in three-year Secondary School of Dental Technology. Since 1946 the number of graduates of this school was regularly increasing. The Dental technician's occupation could be received by completion a Secondary School of Dental Technology or by passing the exam under the protection of people with professional experience. The number of dental technicians before the end of 1962 was still too small. Dental education of this period was stable and was improving existing system of education. Between 1945–1961 there were many types of schools: secondary schools of dental technology, technical colleges of dental technology and dental technicians' schools. After the second world war the number of schools which trained dental technicians was increasing very slowly – in 1959 the number of candidates was nearly 20 times higher than the number of places in schools. The organisation of school was set by the statute which regulated the establishment and functioning. Initially, the teaching in dental technology schools was based on general-education gymnasium program. In dental technology schools were: general-education subjects, subjects related to the profession, professional and practical lessons. The schools' equip with teaching aids wasn't satisfactory, not every school had adequate conditions for learning, sometimes school hadn't even own local. Most of dental technology schools' candidates were from working-class families.